

Teie 26.09.2024 nr 51

Eesti Puuetega Inimeste Koda
epikoda@epikoda.ee
Toompuiestee 10
10137, Tallinn

Meie 11.10.2024 nr 3-4/2423-2

Vastuskiri Eesti Puuetega Inimeste Koja pöördumisele

Austatud Maarja-Krais Leosk

Täname teid tagasiside eest!

Meile on oluline huvirühmade kaasamine ja informeerimine. Käesoleva aasta 6. mail tutvustas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium Eesti Puuetega Inimeste Koja liikmetele kooskõlastamisele saadetud töötuskindlustuse seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõus kavandatud muudatusi. Kohtumisel esitati küsimusi ja toimus arutelu. Selgitasime, et kehtiv töötushüvitiste süsteem ei vasta tänastele vajadustele ja eesmärkidele, töötutoetus dubleerib osaliselt toimetulekutoetust¹ ja mõlema ülalpidamine pole mõistlik. Eesmärk on muuta tänane süsteem eesmärgipäraseks ja õiglasemaks. **Inimesed, kes on süsteemi panustanud ehk töötuskindlustusmaksu maksnud, peavad saama töö kaotuse korral sealt ka vajalikku tuge. Inimesed, kes ei ole süsteemi panustanud, jäävad leibkonna ülalpidamisele. Samas riik abivajajaid hätta ei jätta. Leibkonnad, kellel puuduvad vahendid igapäevaseks toimetulekuks, nendel on õigus taotleda toimetulekutoetust.**

2023. aastal toimetulekutoetust saanud leibkonnaliikmetest 35% olid registreeritud töötud. Toimetulekutoetust saanud leibkondadest 59% oli leibkonnas vähemalt üks liige, kes oli registreeritud töötu. Toimetulekutoetuse saajate hulgas on töötutoetuse saajad, st riik maksab nendele inimestele toetust n-õ kahest uksest. Samas inimese summaarne toimetulek sellest ei muutu, sest toimetulekutoetuse suuruse arvestamisel võetakse sissetulekuna arvesse ka töötutoetuse summa. Inimese vaates on kahe toetuse taotlemine koormav ning ka riigi vaatest ei ole mõistlik kahe sarnase iseloomuga toetuse administreerimine kahes erinevas asutuses. Eesti Töötukassa (edaspidi *töötukassa*) ülesanne ei ole sotsiaalabi andmine. Sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt peab isikule korraldama sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi andmist tema rahvastikuregistrisse kantud elukoha järgne kohaliku omavalitsuse üksus.

Kavandatud muudatuste järel hakkavad uut baasmääras töötuskindlustushüvitist **saama ka kindlustatud, kes on töötuskindlustussüsteemi panustanud töötuskindlustusmaksete tasumisega, kuid täna töötuse korral töötuskindlustushüvitist ega töötutoetust ei saa.** Näiteks

¹ Pikemalt selgitatud töötuskindlustuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirja 2. peatükis: *töötutoetuse eesmärgid ja maksmise kriteeriumid on vastuolulised* (lk 8).

paraneb muudatustega vähenenud töövõimega inimeste majanduslik toimetulek, kes täna peavad valima töötutoetuse ja töövõimetoetuse vahel, kuid tulevikus hakkavad töövõimetoetusega koos saama baasmääras töötuskindlustushüvitist.

Töötuskindlustus on sundkindlustus. Kindlustatutel on kohustus kindlustusmakset maksta ja selle alusel tekib õigus riigipoolsele vastusooritusele. Kindlustus kaitseb vaid varem makseid teinud inimesi, samas kui sotsiaalkaitset pakutakse kõigile abivajajatele. Ka Riigikohus on selgitanud, et töötuskindlustushüvitist makstakse vaid kindlustatutele, samas kui teisi töötuid aitab riik üldise sotsiaalkaitse raames. **Töötuskindlustusvahendite kasutamine kindlustusmakseid mitte tasunud inimeste hüvanguks ei ole kooskõlas töötuskindlustuse eesmärgiga ja riivaks töötuskindlustusmakseid teinud inimeste omandipõhiõigust.**

Märgite pöördumises, et koostamata on mõjuanalüüs, mis looks selgust osas, keda ja millisel määral muudatused puudutavad ning millised on muudatuste otsesed ja kaudsed mõjud. **Mõjuanalüüs on eelnõu seletuskirja 6. peatükis** (lehekülgedel 41-66). **Mõju elanike ja leibkondade majanduslikule olukorrale on hinnatud seletuskirja sotsiaalsete mõjude all.** Seletuskirjaga on teil uuesti võimalik tutvuda eelnõude infosüsteemis.²

Lisaks märgite, et puudub kooskõlastuste tabel ehk teave, kas ja mida ning millistel põhjustel arvestati või ei arvestatud. **Kooskõlastamisel arvestatud ja arvestamata jäetud märkuste ja ettepanekute** (sh Eesti Puuetega Inimeste Koja 14.05.2024 esitatud märkuste ja selgituste) **kohta on esitatud selgitused ja põhjendused kooskõlastustabelis, mis on seletuskirja lisa** ning mis on samuti leitav eelnevalt viidatud eelnõude infosüsteemis.

Palume, et Eesti Puuetega Inimeste Koda ei kujundaks seisukohti meedias avaldatu põhjal, vaid lähtuks eelnõu seletuskirjas märgitud muudatuste sisust, et tagada asjakohane ja täpne info puudutatud inimesetele. Seisukohtade kujundamisel on oluline tugineda asjakohastele allikatele, et puudutatud isikud ei saaks ebaõiget informatsiooni, mis võib kujundada nende käitumist ning tekitada põhjendamatu hirmu.

Töötushüvitiste süsteemi muudatused ei mõjuta inimeste töötuna arvele võtmise ja tööturuteenuste saamise õigusi. Ka ei mõjuta need ravikindlustuse olemasolu – inimesel, kellel puudub töö, on ka edaspidi õigus end töötukassas töötuna arvele võtta, saada sealt nõustamist ja muid teenuseid ning tagatud on ka ravikindlustus. Ka kehtivas süsteemis kõik töötukassas arvel olevad töötud ei saa töötuskindlustushüvitist ega töötutoetust, kuid neile on tagatud ravikindlustus. Töötukassa maksab sotsiaalmaksuseaduse (SMS) § 6 lõike 1 punkti 6 alusel sotsiaalmaksu isikute eest, kes on töötuna arvele võetud tööturumeetmete seaduse § 8 alusel. SMS § 6 lõike 1 punkti 6 eelnõuga ei muudeta.

Seega töötud jäävad ka uue süsteemiga töötukassa vaatevälja ning saavad töö otsimisel igakülgselt abi. Kohalikud omavalitsused suunavad ka praegu töötud toimetulekutoetuse taotlejad töötukassasse ning kohalikul omavalitsusel on õigus jätta toimetulekutoetus määramata või vähendada selle summat, kui inimene ei tööta, kuid pole ka töötukassas töötuna registreeritud.

Inimestel, kes baasmääras hüvitisele ei kvalifitseeru, ehk kellel on täitmata staažinõue, või kes täna saab töötutoetust mõne teise tegevusega võrdsustatud tegevuse alusel (nt õppimine, lapse kasvatamine, karistuse kandmine vanglas jne), **kuid kes vajavad igapäevaseks toimetulekuks riigi abi, on õigus taotleda toimetulekutoetust.** Toimetulekutoetus vähendab uues süsteemis töötushüvitisest ilma jäävate inimeste jaoks muudatuste negatiivseid majanduslikke mõjusid.

Sotsiaalhoolekande süsteemist makstav toimetulekutoetus võimaldab sotsiaalabi andmise vajadust hinnata terviklikult ning pakkuda abi vajaduspõhiselt. Toimetulekutoetuse maksmisel võetakse eluasemekulude suurus arvesse ja inimene saab toetust vastavalt tegelikule abivajadusele. **Töötutoetuse suurus on aga kõigile ühesugune ning ei sõltu sellest, kui suured on inimese eluasemekulud, kui palju on ülalpeetavaid jne.**

² <https://eelnaud.valitsus.ee/main/mount/docList/7d5a1b57-846d-4e99-b1a3-33dce7704576>

Samas ei teki siiski mitte kõigil baasmääras töötuskindlustushüvitisele mittekvalifitseerujatel õigust toimetulekutoetusele. Sotsiaalministeeriumi prognoosi alusel kasvab muudatuste tõttu toimetulekutoetust vajavate leibkondade arv 2026. aastal 671, 2027. aastal 617 ning 2028. aastal 609 võrra. Töötushüvitiste muudatustest negatiivselt mõjutatud hinnanguliselt 10 234 inimest. Võttes arvesse keskmist leibkonna suurust, kus on vähemalt üks töötu ning kes on saanud toimetulekutoetust vähemalt ühel korral aasta jooksul (keskmiselt 1,1 inimest leibkonnas), mõjutavad töötushüvitiste muudatused negatiivselt hinnanguliselt ca 9300 leibkonda, kellest ca 7,2% vajaksid 2026. aastal toimetulekutoetust, ca 6,6% 2027. aastal ning ca 6,5% 2028. aastal. Töötu majanduslikku toimetulekut mõjutab töötuse perioodil olulisel määral ka leibkonna koosseis ehk kas leibkonnas on teisi tuluteenijaid ja kui palju on leibkonnas ülalpeetavaid. Seega vajavad sõltuvalt aastast 6,5%-7,2% muudatustest negatiivselt mõjutatud leibkondadest toimetulekutoetust, kuid ülejäänud leibkondade puhul, **sõltuvalt aastast 92,8%-93,5%, on leibkonna koondsissetulek piisav ehk kuigi üks liige kaotab õiguse töötutoetusele, siis tagavad teised leibkonnaliikmed piisava toimetulekuks vajaliku sissetuleku**, mistõttu on kokkuvõttes muudatustest tingitud negatiivse mõju ulatus sihtrühmade majanduslikule toimetulekule keskmine.

Kohalikele omavalitsustele lisab töökoormust eelkõige taotluste menetlemine. Sotsiaalministeeriumi andmetel menetleti:

2021 jaan – aug: 42 439 taotlust kuude jooksul kokku;

2022 jaan – aug: 66 149 (sh Ukrainaga seotud rahvusvahelise kaitse saajat 25 588);

2023 jaan – aug: 77 245 (sh Ukrainaga seotud rahvusvahelise kaitse saajat 30 549);

2024 jaan – aug: 65 374 (sh Ukrainaga seotud rahvusvahelise kaitse saajat 20 851). 2024. aastal on seega vähenemine 11 871 taotluse võrra ehk vähenenud ligikaudu 15%.

Numbrid näitavad, et toimetulekutoetuse taotlejate osas väheneb oluliselt ajutise kaitse saajatest taotlejate arv. **Isegi kui tänased töötutoetuse saajad lisanduvad, ei ole taotluste maht ikkagi nii suur, kui see on olnud tipu ajal. Riik on arvestanud, et toimetulekutoetuse kulud 2026 ja järgnevatel aastatel suurenevad töötutoetuse kaotamise tõttu.** Riik maksab iga toimetulekutoetuse taotluse menetlemise eest kohalikele omavalitsustele korralduskulu.

Oleme toimetulekutoetuse kitsaskohtadega arvestanud ning ka toimetulekutoetuse süsteem on kaasajastamisel. Sotsiaalministeerium esitas toimetulekutoetuse kaasajastamise väljatöötamiskavatsuse 2024. aasta kevadel, kus pööratakse tähelepanu ka Riigikontrolli poolt välja toodud murekohtadele. Toetuse süsteemi kaasajastamisel soovitakse luua suuremat õigusselgust, ühetaolisust, lihtsustada taotlemise protsesse ning vähendada halduskoormust nii taotlejale, kui ka sotsiaaltöötajatele. **Vabariigi Valitsuse tööplaani kohaselt plaanitakse toimetulekutoetuse kaasajastamise eelnõu esitada 2025. aasta kevadel, mis annab võimaluse, et ka neid muudatusi saab rakendada juba 2026. aastast ehk samal ajal kui rakenduvad töötuskindluseaduse muudatused.** Täpsemalt saab lugeda Sotsiaalministeeriumi pressiteatest.³ Väljatöötamiskavatsusega on võimalik tutvuda eelnõude infosüsteemis.⁴

Loodan, et meie vastus aitas olukorda selgitada ning kui teil on eeltooduga seoses täiendavaid küsimusi, siis oleme meeleldi valmis kohtuma ning täiendavaid selgitusi andma.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

³ <https://www.sm.ee/blogi/milleks-muuta-toimetulekutoetust>

⁴ <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/a22c30cb-8b3e-4f38-bb47-08a6445f6125>

Ulla Saar
tööala asekanstler

Ingrid Erm-Eks
Ingrid.Erm-Eks@mkm.ee